

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

49 531 10

195001150

COBISS

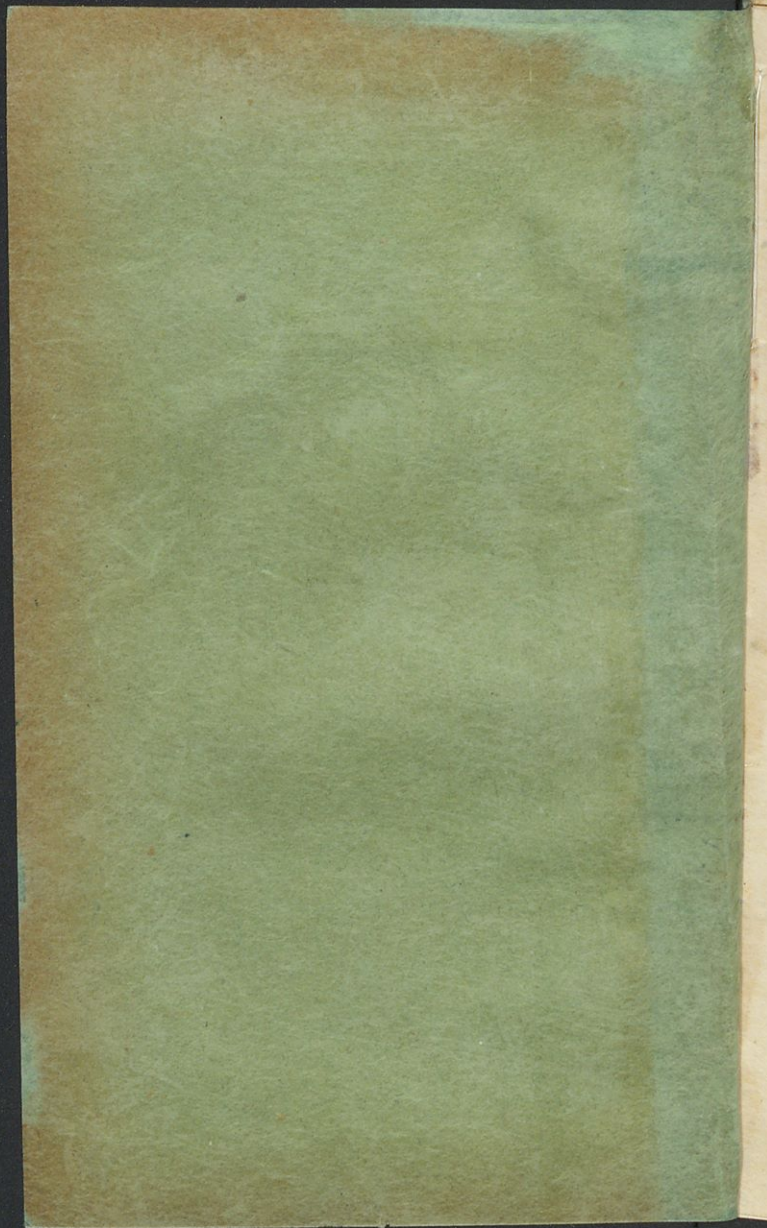
jani.

NEVARNI SOCIALIZEM.

Spisal
ETBIN KRISTAN

Cena :: 30 vin.

1908 □ Založila in iz-
dala »Delavska tiskovna
družba v Ljubljani«, r. z.
Z o. z. □ □ □ □ Tiskal
Iv. Pr. Lampret □ Kranj

Knjižnica čas. „Naprej!“ v Ljubljani.

X. zvezek.

NEVARNI SOCIALIZEM.

SPISAL

ETBIN KRISTAN.

V Ljubljani 1908.

Založila „Delavska tiskovna družba“ (r. z. z o. z.)

:: Natisnil Iv. Pr. Lampret v Kranju. ::

49.53 11 ~~2~~

X. zvezek

M 1150/1950

I.

Uvod.

Ne da se utajiti: Socialistični „strup“ se razširja tudi po slovenskih deželah, socialistični evangelij zapeljuje tudi dobro, verno, rodoljubno slovensko ljudstvo. Na vseh koncih in krajih vstajajo krivi proroki in ljudje jih ne pobijajo, temveč jih poslušajo in jim slede. Po Kranjskem in Štajerskem, po Koroškem in Goriškem, v Trstu in v Istri snujejo socialistične organizacije, izdajajo socialistične liste in knjige, prirejajo socialistične shode in predavanja. Okroglih 17.000 slovenskih glasov se je pri zadnjih državno-zborskih volitvah oddalo za socialno-demokratske kandidate.

Nič ne pomaga, zapirati oči. Resnica je resnica! Socializem je preskočil plot, ki je bila ž njim ograjena Slovenija in si hoče priboriti domovinsko pravico pri nas.

Kam pridemo . . . ?

Po filisterskih plešah stopajo zadnji lasje po konci, rodoljubna srca trepečejo, s katoliških prižnic grmi žugajoče svarilo, narodnjaška peresa škripljejo jezno po uredniškem papirju. Po vseh slovarjih od Wolfovega pa do Schimpffovega in po vseh nespisanih besednjakih krepkih lokalizmov se zbirajo psovke, da bi se, čvrsto zvezane, cent težke, vrgle socialni demokraciji v obraz in da bi se tako v enem hipu ubila. Ali mrha ima preveč življenja v sebi! Zalotiti jo je treba drugače — z njenim lastnim orožjem — z „organizacijo“. In pojavljajo se „organizacije“ po vseh kotih slovenske domovine, v Trstu in v Pulju, v Krakovem in v Udmatu.

In ker se je pošast postavila na znanstveno stališče, ji je treba „znanstveno“ zadati. Dr. Krek in Moškerc izganjata hudiča po „krščanski“ metodi, dr. Mandić pa pribija, da ne bo smel nihče imeti več kakor 50 kron, kadar zmagajo socialisti. Če je to ne ubije, mora biti pač v zvezi s hudičem Bitru!

So pa še nekateri veleumi, ki so „študirali“ duševne velikane à la Evgen Richter, pa „razmišljujejo“.

„Pravzaprav se ne more zameriti socialistom, če zahtevajo za delavce boljšo plačo. Saj je draginja res precej velika. Tudi izobraževalna društva ne bi bila nič slabega.

Zakaj pa ne bi dobil včasi tudi revež kakšne knjižice v roko? No — pa zavarovanje za starost — če je mogoče, če ne dobimo zaradi tega novih davkov — naj bo. Ampak — tisti zadnji cilj — socialistična država — da bi bili vsi ljudje enaki — za božjo voljo, to vendar ne gre! Da bi jedel moj hlapec iz ene sklede z menoj, da bi nosila moja dekla tak klobuk, kakor moja žena, da ne bi jaz zaslužil več, kakor moj pisar — pa kdo pojde sploh za hlapca, za deklo, za pisarja? Ne, ne, to ne gre! Če bi res zmagali socialisti, bi se ves svet izpremenil v ogromno vojašnico, nihče ne bi imel povoda za pridno delo, za osebno iniciativo, vse bi bilo telesno in duševno uniformirano — to bi bil konec vsake kulture. Ne, to ne gre. Napredek socialistov je treba zajezičiti za vsako ceno...“

Pa pridejo še razni „esteti“, ki se sicer še nikdar niso brigali za kaj drugega kakor za obresti in kurze, pa zdihujejo nad „materializmom“, ki bi zavladal, če bi prišli socialisti do veljave. Kaj bi bilo z znanostjo? Kdo bi dal kruha učenjakom, umetnikom, pisateljem? Množica bi skrbela za želodec in ko bi bil poln, bi se rogala ljudem, ki ne kidajo gnoja in ne mešajo malte, ampak hočejo služiti višjim, duševnim nalogam...

Ne bi bilo vredno prepirati se z ljudmi, ki jih veže stališče v kapitalistični družbi, da morajo zametavati socializem, ali pa z onimi, ki sploh niso zmožni, misliti v prostoru dalje kakor od Ljubljane do Zaloga, v času pa od danes do jutri. Ampak tuintam so še ljudje, ki le žive v krivih predsodkih in imajo o socializmu povsem napačne pojme, ker so slišali razlage samo od zakrknjenih nasprotnikov, ljudje torej, ki bi jih dokazi morda vendar prepričali in ki so dostopni pojasnilom. In zato se izplača, razpršiti nekatere krive misli o socializmu in o socialni demokraciji, tembolj, ker smo trdno prepričani, da je za mali slovenski narod naravnost pogoj, da dobi socializem kri in meso.

Nikakor se seveda ne da tajiti nevarnost socializma. Kdaj se je pojavila nova ideja, ki bi ne bila nevarna? Mojzesov nauk, da je le en bog, je bil skrajno nevaren vsem mnogoštevilnim bogovom, katerim je praznovorno ljudstvo porazdelilo vse mogoče lepe in nelepe, koristne in škodljive naloge. Jezusovo početje je bilo zelo nevarno trgovcem v tempelnu, pismarjem in farizejem. Galilejeva teorija o zemlji, ki se suče okoli solnca, je bila nevarna antropocentričnemu svetovnemu nazoru. Tako je tudi socializem nevaren. Ampak njegova nevarnost je korist

in sreča za človeštvo, ki trpi ob vsem, čemur je ravno socializem nevaren. Saj je tudi koristno, če se pokončajo miši in podgane, bolhe in kobilice ter če se z ognjem v peči uniči mraz v sobi.

Socializem ne obljubuje, da ustvari nebesa na zemlji ali pa, da odpravi smrt. Sploh ne deluje s čudeži. Pač pa hoče urediti razmere človeškega življenja tako, kakor je na zemlji, med ljudmi v določenem času najboljše mogoče.

Seveda je umevno, da mora odstraniti, kar je taki ureditvi na poti. To pa ne more zadeti ljudi, ampak zadene samo razmere in sisteme. Tem je socializem nevaren. A ker so sedanje razmere nevarne človeštvu, je nevarnost socializma ne le koristna, temveč naravnost potrebna kakor je potrebna sekira v pragozdu, pljug na polju in dinamit v skalovju.

II.

Enakost in neenakost.

„Socialisti hočejo, da bi bili vsi ljudje enaki. To je pa nemogoče in če bi bilo mogoče, bi bilo nenaravno. Kajti narava je ustvarila neenake ljudi in ta neenakost je celo potrebna za vsako družabno življenje.“

To je ugovor, ki se mora pogostoma slišati celo od resnih nasprotnikov. In vendar je nad vse površen in prazen.

Pribiti se mora enkrat, da ni socializem nikdar učil enakosti vseh ljudi. Kdo pa naj taji dejstva, ki jih neprenehoma gledamo z lastnimi očmi? Ljudje so neenaki, seveda, po telesnih in duševnih lastnostih. Lepi in grdi, visoki in nizki, pametni in neumni, živi in leni, veseljaki in čmere — raznovrstni.

Vprašamo: Ali je neenakost, ki jo prineso ljudje seboj na svet, razlog za neenako življenje, kadar odrastejo? ... Ogromna ve-

čina današnjih ljudi gotovo pritrdi. Kako bodo sodili po tisoč letih, tega sedaj ne moremo ugibati.

Če je pa res, da ima vsakdo pravico, porabiti vse moči, ki mu jih je dala priroda, kakor pač najbolje zna, v svojo korist, tedaj pa zopet vprašamo: Kje je pa ostala v sedanji kapitalistični družbi tista neenakost, ki jo je ustvarila priroda? Neumnež, ki ima dovolj denarja, ne trpi prav nič vsled intelektualnega pomanjkanja. Kajti bogastvo mu nadomesti vse. Revež pa ne more razviti svojih darov, morda jih še ne spozna. Brez bogastva ostanejo neplodni in morda še izginejo.

Neenakost v sedanji družbi je dvojna: Prva je prirodna, druga pa socialna, pravzaprav gospodarska. Zato ne zadostuje, govoriti enostavno o neenakosti ljudi, kajti gospodarska neenakost lahko izbriše posledice prirodne in lahko popolnoma prekucne razmere, ki jih ustvarja samo prirodna neenakost. Vse dobre lastnosti, ki jih imajo ljudje od rojstva, so v kapitalistični družbi za njih lastnika neplodne in brez vrednosti, če nima ene, ki edina velja v sedanjih razmerah: Če nima daru, pridobiti si bogastva. Kapitalizem priznava samo špekulativnemu kupčijskemu duhu veljavo. Učenjak, iznaj-

ditelj, umetnik, ki nima sposobnosti, da bi napravil s svojo učenostjo, s svojimi iznajdbami, s svojo umetnostjo dobre kupčije, ki ne zna delati reklame zase, ki se ne zna pehati v ospredje, ki nima tiste brezobzirnosti, da bi poteptal druge in čez njih trupla prišel do svojega cilja, lahko strada v podstrešni sobici ob svoji znanosti in umetnosti. Priroda mu je dala sicer večje zmožnosti, kakor drugim, ampak družabne razmere uničijo to njegovo prednost in ga potlačijo globoko pod one, ki nimajo nobenega njegovega daru, ki pa znajo delati denar „iz nič“ in ki znajo morda njegove velike moči porabiti za svoj veliki dobiček.

Največji sovražnik prirodne neenakosti je gospodarski red, ki postavlja že ob rojstvu ljudi v neenake lastninske razmere. Ta red žene liberalni nauk o svobodnem razvoju vsake moči naravnost v absurdnost, ker vklepa vse moči v službo kapitala in daje svobodo ukrepov le lastniku kapitala.

Vzemimo primer!

Dvoje ljudi pride na svet, Tone in Tine. Neenaka sta. Priroda je dala Tonetu veliko duševno moč, telesno lepoto in sposobnost velikega notranjega razvoja, povrh pa mehko srce. Vse to je odrekla Tinetu; dala mu je majhno porcijo duha, fizično neznatnost,

psihično lenobo in površne čute. Oba naj se razvijata svobodno: Tone bo po nagonu svojih lastnosti delal, ustvarjal, podaril bo človeštvu mnogo lepega in koristnega, za kar mu bo ljudstvo hvaležno in še pozni potomci se bodo radi spominjali njegovega imena. Tine postane morda njemu skromen pomočnik, ki stori malo, ker ne more mnogo in tudi to le po navodilih mojstra Toneta. Taka bi bila volja prirode.

Toda socialni red je položil Tinetu v zibelko denarja, lastninsko pravico do obsežnih zemljišč, grajščin, tovarn, Tonetu pa ničlo. V naši družbi se pa ne more živeti od prirode. Tone, brez denarja, pojde morda iz četrtega razreda h kakšnemu rokodelcu; če bo zelo srečen, se prerije stradajoč in prezebajoč, s pomočjo instrukcij in tuje milosti do kake višje šole in pride k Tinetu v službo. Tine gospod, Tone pa hlapec (če tudi morda s kakim višjim naslovom), Tine lastnik, Tone pa nemanič. Tone bo s svojimi zmožnostmi napolnjeval blagajne drugim, Tine pa praznil zase.

Ta socialna neenakost nima nič drugega opraviti s prirodno neenakostjo, kakor da jo razveljavlja. Ona je naravnost nenaavna, zoper prirodo. In da pride priroda do svojih pravic, da se uveljavi ona neenakost

ki jo je ustvarila priroda sama, je treba odpraviti gmotno aprioristično neenakost in socialni red, ki ji daje podlago. Ne enakost, ampak enakopravnost je potrebna, da se lahko razvijajo vse moči v enaki svobodi.

Enakopravnost pa ne more biti resnična, če ni gospodarsko lastninska. Vse oblike „enakopravnosti“, ki jih veliča sedanja družba, so prazne besede, ne pa enakopravnost. Berarčeve pravice niso nikdar enake milionarjevim, pa če bi sto postav trdilo, da so. Bogatin ima pravico jesti, kadar je lačen. nemanich je nima. Bogatin gre lahko v gledališče, če je njegova duša žejna umetnosti. nemanich ima kvečjemu pravico, pogledati na gledališki listek. kaj da pojo v operi. Bogatin pokliče lahko glasovitega zdravnika, če je bolan, kupi vsa zdravila, ki mu jih zapiše, gre v Egipt. v morsko kopelj in se ozdravi. Revež ima pravico umreti, ker nima denarja, da bi si kupil boljšo hrano, brez katere ne more okrevati. Bogatin ima pravico, poslati svojega sina na najvišja učilišča in mu odpreti vse vire znanosti, kupiti mu celo knjižnico, poslati ga v svet; revež ga mora dati čimprej kot vajenca na nauk, da bo lahko sam kaj zaslužil.

Pred zakonom so vsi enaki. Ampak gospodarski red varuje bogatina vseh konflik-

tov s paragrafi lastninskega značaja, rèveža pa zapeljuje neprenehoma v izkušnjava. Kadar stoji že pred sodnikom, prihaja enaka pravica prepozno.

Bogatin ima pravico uživati vse, kar ustvarja človeški um in človeška roka, ne da bi se moral sam količkaj potruditi. Revez še sadov svojega dela ne sme užiti, ker mu jih bogatin, njegov gospodar, vzame in mu da le delež, „plačo“ po svoji volji.

Enake pravice začenjajo pri lastnini; zato v družbi, v kateri je vsa last na eni in sicer na manjši strani, druga večja stran pa brez vsake lasti, ne more biti govora o enakopravnosti.

Družbo, v kateri bo enakopravnost uresničena in v kateri se bodo vse moči lahko svobodno razvijale, je treba šele ustvariti in to je naloga socializma.

Taka preureditev družbe pa ni potrebna samo za posameznike, ki so v sedanjih razmerah zaslužnjeni in brezpravni, temveč jo zahtevajo koristi celote, koristi družbe same. Zmožnosti, ki so vsled kapitalističnih razmer potlačene, pogostoma uničene, ne morejo roditi sadov. Kar bi lahko ustvarili s svojimi potencami, če jih ne bi ovirale gmotne razmere, ni izgubljeno le za nje, ampak za družbo sploh. Nihče ne more vedeti, koliko

izumov je propadlo, koliko še preden so bili izumljeni, koliko materialnega in duševnega dela ni storjenega, koliko več sadov dela bi človeštvo lahko že uživalo, če ne bi bila slana kapitalističnega reda požgala in umorila toliko naravnih zmožnosti, kolikor jih je.

Razvoju in pridobitvam družbe ni nevaren socializem, ampak nevaren ji je vsak gospodarski red, ki sloni na dejanski neenakosti pravic. Socializem šele odpravi to neenakost.

III.

O delu.

„Nemogoče je, kar hočejo socialisti. Kajti v socialistični družbi ne bo nihče hotel delati. Človeka ne vodi veselje do dela, temveč samo dobiček. Tega ne bo v socialistični družbi in zato tudi dela ne bo.“

To je navidezno zelo moder ugovor, a vendar je ubožno površen in puhel.

Zdravemu človeku je prirojena potreba po delu, tako kakor ptiču letanje in ribi plavanje. — Zdravi udje se m o r a j o gibati, zdravi možgani m o r a j o misliti in oba efekta se morata združiti v premišljeno in plodonosno delo. So pač tudi taki ljudje, ki niso sposobni za delo, a njim ne da te primanjkuje sposobnosti nobena vaba dobička in bogastva. Hromec ne bo mogel prenašati bremen, slepec ne slikati, idiot ne bo razumel socializma, pa če bi se mu ponujali

milioni. A tudi normalen, zdrav človek se ne bo pripravil do tega, da bi ležal po 24 ur na dan na postelji in spal z odprtimi očmi. Umetnik bo slikal ali klesal, če le pride do platna in barv ali do ila in mramorja, pa če ne bi nikdar upal, da proda svojo sliko ali svoj kip bogatemu mecenu. In pravi pesnik bo pisal svoje verze v duhu, če nima papirja in črnila.

Takih primerov imamo pač danes pre-dolgo vrsto, da bi jih mogli zanikati. Po-men dela ni tak, kakor ga je naredil kapi-talizem, ki ga je ponižal kakor še marsikaj drugega. Denar, ki mu kapitalizem nepre-nehoma poje slavo, degradira vse, kar je po naravi lepo in visoko, potem pa trdi, da je vse samoodsebe hlapčevsko in nizkotno.

Delo je posledica dvojnega vzroka: Človeške gibčnosti in človekovih potreb. Kamen leži leta in leta na hribu, ne da bi se — vsaj za naše spoznanje — količkaj gibal. Če se ga sune z ного, se zatrklja, a ko poneha zunanja moč, ki ga je spravi-la v gibanje, obleži zopet in se ne zgane, dokler ga ne sune zopet kaj. Rastlina pa ne more ostati nespremenjena, kakor jo je človek zasadil, temveč se mora hraniti iz zemlje in iz zraka, mora rasti, razvijati listje, cvet in roditi sad.

Tudi človek je organiziran za gibanje in vsak organ ima svojo posebno nalogo, ki jo mora izvrševati pod kaznijo oslabljenja in smrti. Poraba organov je prijetnost, askeza neprijetnost. Indijski fakir, ki se postavi na eno nogo, ali pa dvigne eno roko in stoji tako nepremično leta in leta, misli, da si s tem trpinčenjem zasluži nekaj višjega. Naravno delo smatra — po pravici — za prijetnejše; žrtvuje pa naravno porabo organa, misleč, da služi s tem višjim ciljem, torej vedoč, da si je naložil neugodnost. Neraba vsakega organa se maščuje. Če pase roka zistematično lenobo, postane nesposobna za svoje naravne namene; prav tako noga, pljuča, možgani.

Delo, to se pravi raba človeških organov, je torej naravna organska potreba.

Delo je pa tudi plod druge potrebe, ki je enako naravna: Samo z delom si pridobi človek sredstva za svoje življenje — v najširšem zmislu besede.

Ko so prvi ljudje začeli delati, jim še na misel ni prišlo, da bi s tem pridobili denarja. Živeti so hoteli. Zato so morali porabiti svoje moči, morali so delati. Danes delajo ljudje za denar, ker je denar edini ključ do vseh užitkov, od najnižjih do najvišjih. A tudi danes ogromna množina

človeštva ne dela za pridobitev bogastva, temveč za ohranitev svojega življenja in življenja svojih družin

Delo za pridobitev bogastva ni prvotno, temveč je šele posledica razmer. Če delajo danes ljudje zato, da bi obogateli, se godi tako, ker vidijo, da daje bogastvo kos vse-mogočnosti, dočim je v pomanjkanju bogastva trajna nevarnost bede in pogina.

Toda to je posledica sedanjega gospodarskega reda, ne pa človeške narave. Najboljši dokaz je pač ta, da nastanejo največja bogastva brez dela, vsaj brez dela onih, ki obogaté, dočim je velika izjema, če pride kdo z lastnim delom do velikega premoženja. In tudi tedaj navadno ni njegovo delo samo ustvarilo njegovega bogastva, temveč so ga nakupičile druge lastnosti, špekulativnost, predrznost i. t. d.

Kakor zapeljuje kapitalistični gospodarski red ljudi, da iščejo s hudodelstvom, s tatvino, goljufijo, razbojništvom, oderuštvom, nepošteno špekulacijo, z izrabljanjem politične moči i. t. d. dosego kapitala, tako bi nekateri radi prišli z delom do premoženja. Odtod tista brezprimerna konkurenca, tisto skrajno napenjanje moči, ki slabi živce celih rodov in degenerira človeštvo.

V sedanji družbi presega organsko in življensko potrebo ljudstva, ker služi samo kopičenju kapitala, brez ozira, ali je taka množina kapitala, ali so nagrmađeni produkti za življenje človeštva potrebni ali ne; tudi brez ozira, če uničuje tako delo tisoč duhov in teles.

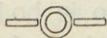
Kapitalizem je v tem oziru resnično nevaren.

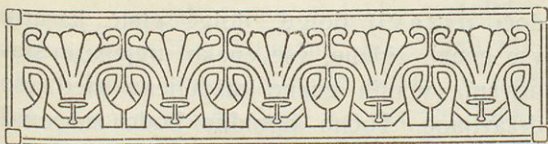
Kar se pa tiče socialistične družbe, je samo dvoje mogoče: Ali bo tedaj narava kar sama dajala ljudem vsega, kar potrebujejo — tedaj sploh ni nevarnosti, če se ne bi delalo. Ali pa bo delo še zanaprej potreba človeštva, tedaj bodo ljudje delali tudi ne misleči na bogastvo, na medalje in ordne, ker bodo ljubili svoje življenje, kakor ga ljubimo mi in še bolj — kajti življenje jim bo več dajalo kakor sedaj. Saj so delali tudi nomadje in trogloditi, čeravno še vedeli niso, kaj da je „kapital“ in „bogastvo“.

Toda bogastvo ostane tudi v socialistični družbi privlačna moč za delo, ker bogastvo ne izgine, temveč se poveča. Le da ne bo tičalo bogastvo v posameznih rokah in ne bo služilo posameznim srečnikom, ampak bo splošno in bo koristilo vsem. Zaveš, da je od dela vseh odvisno čim pri-

jetnejše življenje vsakega, je pač motor, kateremu se lahko prisodi toliko moči, da bo priganjal vse na delo.

Če je pa res kontrola neizogibna za preprečenje lenobe, tedaj tudi te kontrole ne bo manjkalo. Pred vsem bo splošna. Če ne bi bilo nikjer nadzornika in priganjača, je vendar gotovo, da sodelavci ne bodo trpeli hudobne lenobe (lenoba je namreč lahko tudi bolezen) in bodo skrbeli za to, da ne bodo vsled lenuharenja enega ali več tovarišev sami prikrajšani. Kontrola bo tudi pri oddajanju produktov in če bi se že izkazala potreba direktnega nadzorovanja, se vpraša, zakaj ne bi mogla družba nastaviiti organov, ki bi imeli to nalogo. Etično opravičeno bi bilo nadzorovanje tedaj pač bolj, kakor sedaj; kajti zahtevalo se ne bo, da naj dela posameznik kakor suženj za drugega, ampak delal bo zase. Danes se škodljivega lenuha ne more izključiti od uživanja; kajti v njegovih rokah je moč, da lahko odpodi od sklede one, ki so jo napolnili. V socialistični družbi se pa lahko izpolni nauk krščanstva, ki ne velja za sedanje kristjane: Kdor ne dela, naj tudi ne je.

IV.

Užitki.

„Kdo bo v socialistični družbi pil šampanjca?“

To je eno tistih neumnih vprašanj, ki jih je slišal vsak v javnem življenju delujoč socialist gotovo tolikokrat, da se mu sploh ni več ljubilo, prepirati se z ljudmi, ki nimajo resnejših argumentov. Vendar je pa koristno, da se govori nekoliko tudi o tej stvari. Ne mislimo pač, da je šampanjec najvišji užitek tega sveta; ljudje, ki imajo v tem izkušnje, trdijo celo, da je maček po šampanjcu najhujši. Toda v bistvu ne gre za to imenitno pijačo, ampak stvar je taka:

Ljudje, ki so slišali nekaj zvoniti o socializmu in o socialistični enakosti, pa se niso nikoli resno poučili o stvari in niso nič razmišljali, si predstavljajo v bodoči družbi (sami pravijo konsekventno: V bo-

doči državi) dolge, dolge vrste kasarn, vse enako zidane, vse enako urejene in stanovanja v njih enako razdeljena med vse državljane. Točno opoldne bodo zazvonili bogsigavedi kakšni zvonci, ljudje bodo pohiteli v državne obedovalnice in tam se bo servirala vsakemu enaka porcija juhe, enaka porcija krompirja, enaka porcija zelja. Morda bodo morali zaradi enakosti celo v taktu jesti. In sedaj nastane tem modrim glavicam težava: Šampanjca ni toliko na svetu, da bi ga lahko vsakdo dobil; če ga pa dobe samo nekateri, je enakost fuč. Kaj bo torej s to rečjo?

Če se jim da časa, pridejo seveda od šampanjca do cilindrov, lakiranih čevljev, diamantov, biserov i. t. d. Kdo bo dobival take reči?

Ali — da se formulira vprašanje nekoliko pametneje: Za koga bodo izvenredni užitki?

Odgovor je pa zelo kratek in enostaven: Za tiste, ki jih bodo zaslužili.

In prav v tem je velika razlika med življenjem v kapitalistični in v socialistični družbi. Danes ima lahko vse izbrane užitke bogatin, čeprav jih ni vreden in čeprav ni pridobil bogastva z lastnim delom. Ne le, da lahko pije šampanjca, da se vozi v kočiji, da ima

metrese; ampak omare si lahko napolni z najdragocenejšimi knjigami, po stenah razobesi lahko najimenitnejše slike, v vsak kot postavi krasen kip, na večerjo lahko povabi glasovite pevce in glazbenike, v gledališču ima ložo, vse prirodne lepote si lahko ogleda, pa morda še vsega skupaj ne razume.

V socialistični družbi pa veljajo enake pravice in dolžnosti. To se pravi: kdor je zdrav in sposoben za delo, mora toliko delati za splošnost — in seveda zase — kolikor zahteva sorazmerna razdelitev dela in zato mora družba zadostiti njegovim potrebam enako kakor drugim. Garantirati mu mora minimalno zadoščenje telesnih in duševnih potreb, ki se skupno določijo. Tega minimalnega dela, ki ga mora opraviti vsak v svojem okvirju, ne bo kdove koliko, ker bo delo racionalno in ker bo vsa produkcija urejena za potrebo, ne pa za špekulacijo. Minimalnega zadoščenja potreb pa ne bo kdove kako malo, ker se bo delo tako uredilo, da bo vsakdo lahko dovolj užival.

Te užitke mora družba garantirati tudi za delo nesposobnim, otrokom in starcem.

Poleg tega obveznega, recimo oficialnega dela, pa ostane še široko polje za svo-

bodno delo vsem tistim, ki imajo večje zmožnosti. Oni bodo dali družbi več, nego je njih dolžnost. Nobenemu Edisonu ne bodo prepovedane iznajdbe, nobenemu Rodinu kiparenje in nobenemu Gorkemu pisanje.

Njih izvenredno delo ustvari izvenredne užitke. Družba bo torej svojim zaslužnim članom lahko dala več, nego minimalno „plačo“. Če je absolutno res, da je dobiček glavni motor dela, tedaj tudi tega ne bo manjkalo v socialistični družbi, le da bodo imeli dobiček oni, ki ga bodo zaslužili, ne pa oni, ki znajo najnesramnejše izkoriščati.

Ne vemo, če se bo zdelo bodočim umetnikom, učenjakom, velikim tehničarjem, pedagogom, iznajditeljem i. t. d. posebno važno, piti šampanjca in nositi karirane hlače. Ampak če se jim bo, tedaj bodo pač lahko imeli oboje. Vsekakor pa bodo imeli vse prednosti oni, ki jih bodo vredni.

Bajka o kaserniranju in uniformiranju vseh v socialistični družbi je zelo neumna. Trditev, da ne bo vabe za delo, je zelo kratkovidna. Gotovo je sicer, da ima zdrav človek sam v sebi nagon za delo, da bo tem rajši delal, čim manj ga bodo obremenjevale materielne skrbi, čim prijetnejše in svobodnejše bo delo. Ali če bi vse to ne bilo resnično, ostane še dejstvo, da je pri-

znanje tudi nagrada, zlasti če vsled rešenega ekzistenčnega vprašanja ni treba materialnih nagrad. Pa četudi to ne zadostuje, bo imela socialistična družba mnogo več sredstev za materielne nagrade na razpolago, nego jih ima sedanja. In če je treba zunanjih znamenj, ne bo socialistična družba v zadregi tudi zanje ne. Vzemimo navaden primer! Žepna ura je potrebna. Izdelovalo se bo torej toliko žepnih ur, da bo vsak človek imel svojo. Te ure bodo praktične, precizne, zanesljive, Če pa bo kdo nosil zlato uro z lepo gravuro, bo to znamenje, da je dobil nagrado za delo, ki ga je izvršil nad svojo dolžnostjo. In če bo ura okrašena z dragim kamenjem, se bo vedelo, da je njegova zasluga že velika.

Ne bolj dolgočasno, ampak veliko bolj pestro bo življenje, vsled tega veliko bolj zanimivo in veselo, nego je danes. Čistega veselja bo na svetu, dočim je danes skoraj samo nečisto, ali pa ukradeno, plašno uživano. Jasnejši bodo obrazi in svetlejše oči. Kajti iz pogledov izgine nevoščljivost, ki je nujna posledica kapitalističnih razmer. Lepše stanovanje zaslužnih mož in žen, priložnost za potovanje, umetniški užitki bodo lahko vzbudili in pospešili tekmovanje; nevoščljivost pa ne bo našla podlage, ker ne bo

stradanja in pomanjkanja. In gnusno štreberstvo bo izumrlo, kajti plaziti se po trebuhu pred zavedno splošnostjo bi bilo tako brezuspešno, da bi se k onemu, ki bi vendar poizkusil kaj takega, takoj poklical psihiater.

Plašljivci, ki se boje enakosti socializma, se torej lahko potolažijo. Neenakosti bo dovolj, pisane, lepe neenakosti, ampak ne take, ki sesa kri iz žil in ki ubija.

V.

Osebnost.

„Osebnost! Osebnost!“

Bog pomagaj, kako so v skrbah za osebnost dobrijani, ki se boje socializma! Človek bi mislil, da se izpolnujejo v sedanji družbi vse njih želje tako popolnoma, kakor ne bi bilo mogoče v nobeni drugi organizaciji. Individualnost slavi prave orgije nezvezanosti in samolastnosti. Nam, bolj zakrknjenim skeptikom se seveda zdi, da tudi najbolj entuziastični optimizem ne najde lahko kraljestva osvobojenega individualizma na svetu, ki si ga je kapitalizem prilastil, razdelil, zapisal v zemljiščne knjige, rubriciral in numeriral. Prav narobe; zdi se nam, da ni bila osebnost niti v starokamneni dobi tako razveljavljena, kakor je sedaj.

Pa je sploh čudno. Nekoliko milijonov jih je na svetu, teh socialistov, ki napenjajo

vse svoje moči, da bi strli kapitalizem, demolirali njegovo zgradbo in ki znašajo nočindan material za stavbo socialistične družbe. Po vsem svetu je razširjena ta armada in čimveč je kje kulture, temveč je socializma. Menda se vendar ne more trditi, da so to milioni samih tepcev, ki nimajo v svojih dušah drugega stremljenja, kakor iznebiti se svoje osebnosti in jo razbliniti v neko megleno skupnost brezpomembnih števil.

Le vprašajte jih in povedali Vam bodo, da so danes stroji pri strojih, avtomati za industrielno delo, avtomati za produciranje aktov, avtomati za tridesetletno enakomerno pometanje cest, avtomati za izrekanje sodb po neizpremenljivih paragrafi, avtomati za korakanje na komando „marš eins, zwei“, avtomati za vtepanje latinske slovnice v mlade glave ... avtomati za celo življenje, avtomati v službi Njega neosebnega Veličanstva kapitalizma.

Osebnost!

Otroka vtaknejo v šolo s petdesetimi, šestdesetimi drugimi paglavci — včasih jih je še več — ubogi učitelj naj pa vsakega člana te imenitne čete individualno izobraža in vzgaja! V dobi, ko je osebnost še najbolj mehka, ko se še najtežje spozna in opredeli

in bi bilo treba največje pozornosti za vsako posebej in največ nege, nima kapitalistična družba sredstev za to. V ljudski šoli se začne uniformiranje in kaserniranje človeških duš.

Metoda je pa povsem utemeljena v kapitalističnem sistemu, kateremu nima šola vzgajati močnih individualnosti, temveč „dobre državljane“ in „porabne delavce“. Preparirati jih mora za „red“, kateremu je osebnost samaposebi nevarna, kajti v individualnosti je vedno nekaj revolucionarnega. Zato dela kapitalizem-gospodar instinktivno v šoli koncesije klerikalizmu-služabniku.

Gospodarske razmere odločujejo tudi dalje. Če ni denarja za študiranje, se pošlje fant k mojstru, da se izučí čevljarstva ali mizarstva, čeprav tiči v njem morda tehničar, kemičar ali slavist. Morda gre še par let v gimnazijo, ali na univerzo ni misliti. Pravijo sicer da nima fant nič preveč vere, ampak v semenišču je le še najcenejše, pa gotov je kruh potem in lepo je, imeti gospoda v družini. Zbogom, individualnost! In če je spala prej, pa se zbudi, ko je že zapeta nova maša, le nikar ji ne odpirati duri, temveč zveži jo z vsemi vrvmi, poteptaj jo, zadavi jo — čimbolj temeljito jo ugonobiš, tembolj gotovo postaneš kanonik in škof.

Kje naj se izraža delavčeva osebnost? ... Tam je stroj; ob sedmih zjutraj čaka na te. Z desnico pritiskaj, z levico vrti — do dvanajstih. Popoldne zopet, jutri zopet in pojutrišnjem in tako dalje — nehal boš, kadar te bo konec. Zunaj sije solnce? In šmarnice cveto? ... Kaj ti je mar! Žejen si lepote? Le pojdi, napij se lepote, upijani se! Pa naj ti šmarnice dajo kruha in denarja za stanovanje, za obleko. Crkni, osebnost!

Svobodni poklici? Umetniki?

Seveda. Le koliko jih je, umetnikov, iznajditeljev, talentov, ki prenašajo krožnike po gostilnah, eksercirajo v kasernah ali pa prepisujejo dolgočasne tožbe pri advokatu, ker ni njih osebnost imela niti najnujnejših sredstev, da bi se bila emancipirala brezobzirnega gospodarskega imperativa!

Koliko jih je, priznanih umetnikov, ki dannadan terorizirajo svoje srce in svoje možgane, pa pišejo, slikajo, zidajo, kakor je vseč bogatemu buržoaju? Kajti kar bi izklesala ali vlila njih osebnost, bi obležalo „na trgu“. Oni pa, ki so ponosni in nočejo služiti idiotskemu mamonu, se lahko, če niso slučajno podedovali kupčijsko veljavnega bogastva ali pa zadeli velike srečke, zapro s svojo osebnostjo v kamrico, kjer

zmrzneta ali pa pogineta lakote oba umetnik in osebnost.

Izjeme ne ovržejo pravila

Še kapitalist se ne more bahati s svojo individualnostjo. Saj se najde te prikazni najmanj tam, kjer je največ bankovcev. Tudi je videti, da se ta osebnost najlažje asimilira in to ni skoraj nič drugega, kakor da se zataji. Borza, konkurenca, konjunktura — to so v kapitalističnem svetu močnejši faktorji od individualnosti.

Svoboda človeške volje je stara bajka! Ampak na našem najboljšem vseh svetov, v dobi vseмогоčnega zlatega teleta, je ta svoboda tako temeljito obrezana, da bi jo Diogen lahko iskal s svojo svetilko, kakor je nekdanj iskal ljudi. Okrutni mehanizem je naša družba, v katerem je eden zobček na kolesu, drugi kljuka, sam svoj pa ni nihče. In kaj producira ta orjaški avtomat, da bi bilo vsaj kaj tolažbe? Da bi poteptana in žrtvovana osebnost vsaj vedela, čemu se je kastrirala? Kaj? Denar meče iz žrela, dolgočasen denar, ki ga zopet požira, ne da bi se moglo osebnosti le za trenutek zjasniti lice zaraditega. Najosebnejše osebnosti še obola za kavarno ne dobe od tega bobnečega, hropečega, uničujočega vstvarjanja.

Zaman bi človek iskal estetike v tem procesu, ki je zopern in oduren Zaman bi iskal v njem idej. Edina tolažba je, da poraja upornike in da obuja gnus. In najosebnejše in najmočnejše osebnosti so tiste, ki se najstrastneje upirajo in ki najsrčneje verujejo v pogin te brezdušne mašinerije.

VI.

Sveti „Jaz“.

Kapitalistični družabni red je zaslužnjil osebnost. Upregel jo je v „višjo“ službo, ali ta višja služba ni nič drugega, kako tlačanstvo molohu denarju najsurovejšemu materializmu, ki si ga je moči misliti. Osebnost je oropana svojih pravic, ponižana je, stisnjena med stene, stroje, paragrafe in „dobre šege“. Samo uničena ni. Kajti uničiti je sploh ni mogoče dokler živi človek na svetu.

Vsako življenje je stremljenje, nekatero bolj-zavedno, drugo bolj nezavedno, a nobeno ni brez nagona in stremljenja. A kakor ni na vsem drevju sveta dveh povsem enakih, kongruentnih listov, tako ni dveh ljudi na svetu, med katerimi ne bi bilo kakršnihkoli razlik. V tej različnosti tiči osebnost.

Na teh posebnostih so sestavili zistem, ki mu pravijo individualizem. Pomen osebnosti so potencirali skoraj v neskončnost. „Jaz“ si je sezidal tron, ki sega tja gor nekam med zvezde. Samo „Jaz“ ima namen in pomen, vse drugo ni nič. Naglašati egoizem, je moč in krepost; samo sebičnost je resnična; vsak altruizem je zlagan, humanizem je mehkužnost, solidarnosti ni. Dolžnost ima vsakdo le do sebe, ne do drugih ljudi, ne do sveta sploh. Le to je važno, kar ima „Jaz“ lastnega, in le to je vredno negovanja in pospeševanja; kar ga dela podobnega drugim, zmanjšuje njegovo vrednost in veljavo ter zasluži, da izgine.

Ta teorija je še precej mična. Na papirju se lahko izvaja do nezaslišanih konsekvenc. Če vsakdo opušča splošne lastnosti, pa goji samo svoje lastne, bi se moralo nekoč razviti pleme — če je ta, tedaj neumestna beseda še dovoljena — ki bi bilo sestavljeno iz samih samostalnih, vseskozi astnih individualnosti. Kdor ima preveč časa, obdela problem lahko tudi matematično.

Prav lepo bi bilo to. No, v resnici je to zopet ena tistih priložnosti, pri katerih se spominjamo da je papir potrpežljiv in da je teorije lažje izrekati, kakor pa spravljati jih v soglasje z življenjem.

Današnji individualizem pretirava namreč grozovito. Seveda tudi ni originalen, kajti takega oboževanja individualnosti pozna zgodovina že več kakor preveč.

Osebnost je gotovo dejstvo. Nekaj povsem svojega, to se pravi takega, da popolnoma enakega ni nikjer več priznamo lahko vsakemu individuu. Nekaj takega! A to „nekaj“ nikakor ne zadostuje za nauk o absolutni individualnosti. Nobena osebnost, pa bodisi kdove kako močna, ne more potrpati onih vezi, ki jo družijo z vsem ostalim svetom, čegar del je. Stavek, da je človek „produkt razmer“, je resničen in tako trdnό dokazan, da ga ne ovrže nobena meglena in fantastična filozofija.

Absolutni „Jaz“ je nezmisel. Vsak individuum je pred vsem plod nešteti stoletij in tisočletij, pravzaprav plod vsega neizmerneга časa, ki leži že za njim. In sledove vseh neznanskih dob ima na sebi. Tak je, kakršen je — ne po svoji individualni volji, temveč po nujnih zakonih, ki so delovali davno, preden je on, individuum, postal in na katere ni imel najmanjšega vpliva. Po domače bi se reklo: Človek je plod slučaja. To je sicer zelo netočna beseda, ker „slučaja“ sploh ni, ker delujejo zakoni, četudi nam nevidno. Ampak to, kar se navadno

imenuje slučaj, igra vsekakor veliko vlogo in neznansko število takih slučajev je zapisalo človeku svoje posledice v dušo.

Ko je individuum prišel na svet, je prinesel dedščino nešteti rodov s seboj. Ne kot absoluten „Jaz“, ampak kot sinteza pretečenih tisočletij se je porodil.

V hipu, ko je postal individuum, pa že začne sedanost vplivati nanj z vso močjo. Rodbinske, higienske, klimatične razmere, vzgoja, pouk, okolica, vse vliva v posodo „Jaz“ svojo vsebino. Neprenehoma se mešata v njem preteklost in sedanost ter ga neprenehoma preustvarjata. Spričo tega dejstva je teorija absolutnega individualizma navadna baharija, v kateri je veliko več slabosti, kakor pa moči.

Kam bi sploh zašel ponosni „Jaz“ s svojim ponosom, če bi poskusil, prenesti svoje teorije v prakso? Da bi ostal dosleden, bi moral suverensko odkloniti vsako zvezo z drugimi ljudmi in s svetom sploh. Čim sprejemem karkoli od drugega, priznam — četudi po tihem in morda nezavedno — da sem odvisen od njega. A bahavi individuum je sprejel že svoj obstanek od drugih. In svoje življenje si je mogel ohraniti samo s pomočjo drugih. Bajke o volčicah, ki so dojile za slava dela namenjene otroke, so

pesniško zelo lepe, ampak ekzistenco imajo lahko le kot bajke. Človeški individuum, ki bi bil po rojstvu prepuščen samemu sebi, bi kaj kmalu klaverno izdihnil svojo velenjeno individualnost.

To ne velja samo za otroški „Jaz“. Čim bolj dorašča, tem bolj potrebuje tuje pomoči; da, prav če hoče razvijati, kar je resnjemu lastnega, zlasti če se smatra individualnost duševno, mu je važna tuja pomoč. „Jaz“ umetniške individualnosti bi moral žalostno pokopati vse, kar je povsem njegovo, če bi si moral sam napraviti stanovanje, sam znašati kurjavo, sam izdelovati hlače, klobuke, čevlje, sam prati srajce in nogavice, sam sejati, žeti, mleti, kuhati in peči, če mu nihče ne bi kazal potov po hribih in dolinah in po duševnem življenju.

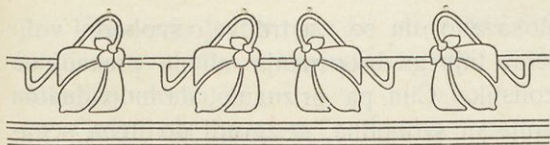
Pa recimo, da bi bilo tako absolutno individualno življenje sploh mogoče. Tedaj bi ljudje bili in morali biti in ostati barbari na večne čase. Individuum ne bi smel ničesar dajati, ničesar jemati. Vsaka generacija bi morala začenjati tam, kjer je začela, ne kjer je končala prejšnja. Razvoj in napredek bi bil nemogoč. Da bi bila taka podlaga ugodnejša individualnosti, pa menda tudi najbolj ekskluzivni „Jaz“ ne more trditi.

Vse to zveni precej neumno Priznam. Toda kriv ni raziskovalec, ki pride do še bolj absurdnih sklepov, če preiskuje na vse strani in do zadnjih konsekvenc. Kriv je predmet sam Nezmiselna je teorija o absolutni individualnosti.

Čim pa priznamo, da je vsaka individualnost samo relativna — in drugačna seveda ne more biti — je nujna posledica seveda ta, da priznamo ono, kar dopolnjuje to relativnost Osebnost, ki zahteva pravice zase, jih mora priznati tudi drugim, priznati jih mora tudi celoti. Za to ni treba nič moraliziranja; še etike ne. Prav v interesu individualnosti mora osebnost iskati, zasledovati in pospeševati skupne cilje in namene.

Individualizem in socializem se ne izključujeta, temveč se izpopolnjujeta Celota ni zanikanje delov, del ni zanikanje celote Menenius Agrippa je bil velik zofist, ko je rimskim plebejcem razkladal naloge posameznih delov človeškega telesa in njegov namen je bil, kakor bi se danes reklo, jezuitičen. Ampak kar se tiče potrebe solidarnosti je mož imel prav.

VII.

Nekoliko primere.

Česar priroda sama ni dala osebi, tega ji gotovo socializem ne more vzeti. Ampak marsikaj, kar ji je kapitalistični družabni red vzel, ji socializem lahko povrne. Seveda je treba, da smo glede pomena individualizma na jasnem. One megalomanije „absolutnih“ individualistov, ki jih uči prezirati maso, ljudstvo, altruizem, se je vsekakor treba otresti in priznati, da je individuum bitje, ki ne pomeni ne začetka ne konca, temveč samo majhno potezo v neskončno dolgi črti; porojeno in porajajoče bitje, ki je tudi v svojem času vezano z vidnimi in nevidnimi vezmi na vse strani.

Človeška volja ni svobodna. To je danes za vse pametne ljudi nepreporno, ker je prav tako temeljito dokazano, kakor je

dokazano, da so vse trditve o svobodni volji izraz tajnega hrepenenja ali pa prekanjena zofistika. Čim pa priznamo, da individualna volja ni svobodna, se zgrudi do neba segajoči steber, na katerem misli ošabna individualnost, da stoji in hipoma se zavemo, da smo atomi, ki se gibljemo po brez-pogojnih zakonih, milionkrat starejših od nas, po zakonih, ki nas prav nič ne vprašajo, ali nam je všeč, da smo taki in taki, da se gibljemo tako in tako, da mislimo tako in tako, da živimo tako in tako ter da umiramo tako in tako.

Prav za vse so enaki prirodni zakoni. Prav vsi smo priklenjeni ž njimi. Ali naj priznavamo, da je velikost, če jetnik kriči, da je cesar?

Toda degradirati ne mislim človeka in tudi rogati se mu nočem. Če je res, da je on in njegovo življenje rezultanta mnogih pogojev, je tudi resnično, da na neko množino teh pogojev lahko vpliva. To sicer ne rekonstruira njegove absolutne svobode, ki je lahko večja ali pa manjša. In na to velikost se lahko zavedno vpliva. Naše vezi postanejo lahko prožnejše, kakor so; doba in prostor našega svobodnega gibanja se lahko poveča.

Vprašanje je pa to: Ali more biti več relativne svobode v kapitalistični ali v socialistični družbi?

Govorimo povsem vulgarno, pa se ozrimo najprej po kapitalističnem svetu. Kako je tukaj, vemo precej natančno. Kdor ima glavnico, živi od obresti, to se pravi, od denarja, ki ga drugi vstvarjajo v njegovi direktni ali pa indirektni službi. Navidezno je to prav velika svoboda. Denar mi daje možnost, gibati se po moji volji — Če mi je všeč potovanje po orientu, se peljem v Malo Azijo, v Indijo, na Kitajsko, na Japonsko. Če ljubim gore, si lahko izberem Alpe, Šumavo. Pireneje, Tatro, Ako mi tekne šampanjec, ga naročim in pijem. Ako mi ugajajo južna dekleta, si jih poiščem v Italiji ali v Egiptu. Če je Nietzsche moj ljubimec, si kupim „Zaratustro“ in „Porod tragedije“ v zlato-rezu. Čim več denarja, temveč svobode . . .

Toda preden pogledamo drugo stran te zlate medalje, se ozrimo malo tja, ker žive tudi individualnosti in navadno od prirode močnejše individualnosti. Moj sosed Tone je tako bitje. Umetniška natura je. Velike oči ima, sanjave in bogvé kaj vse vidi, česar jaz ne opazim nikdar. Deset barv razlikuje, kjer ne vidim jaz nič družega, kakor svetlobo ali pa temo, Tone razume vsako skriv-

nost črte. Neznanske daljave se odpirajo njegovemu pogledu. Povedati sicer ne zna nikdar prav, kar vidi Jezik mu je težak, beseda nerodna. Toda če ima čopič in barve, govori ž njimi tako, kakor sam Cicero ne bi mogel govoriti z besedo Umetniška je njegova individualnost. Vsak kos platna se izpremeni pod njegovimi rokami v del čudežnega sveta, jasnega in vendar polnega bajnih skrivnosti.

To se pravi: Izpremenilo bi se platno, če bi ga imel, in če bi imel barve in če bi imel časa Toda Tone je revež Banalna reč. Ampak banalnost ima veliko moč Zaničuj jo, ona se ne zmeni za to Ona je; moje ignoriranje je ne uniči. Tone že verjame, da je tako Seveda, nekdanj ni hotel verjeti Še mislil ni na banalnost. Čutil je v sebi silo genija. Gledal in pil je krasoto, kamor je prišel, in sanjal je čudovite slike, ki jih bo vstvarjal Morda sanja še vedno, ampak čudovitih slik ne vstvarja Akte prepisuje pri advokatu, na sodnijo hodi, v trafiki kupuje koleke za šefa in včasi vzame sveženj spisov domov, da ponoči truden še kaj zasluži. Kajti živeti se mora in življenje je drago, za služek pa majhen.

Ne vem, kaj pravi njegova individualnost, ampak mislim si

Ivan je drugačen fant He — krepka individualnost! Stradal je tudi, kakor da bi se bil v tej stroki hotel izvežbati za umetnika. Hudo je bilo, a ni se vdal. Saj poznate te značaje moraličnih povesti? — Skratka, ni mu treba pisariti pri advokatu On slika res, portrete dela, pa cerkvene podobe. Kdor pri njem kaj naroči, je zadovoljen. Zakaj vse izdela tako, kakor se je naročilo. Dobil je sčasoma sila fin duh. Kar z obraza bere ljudem, kaj bi radi. Včasih je bil drugačen. Jedel je zjutraj suh kruh, opoldne je pa šel v kavarno na „črno“, da si je lahko kupil barv. Pa je slikal „za razstave“. Tako kakor je sam hotel. Kakor mu je „duša velevala“. Pa polagoma se je prepričal, da to ni nič Dolgo je mislil, da so njegove slike lepe; ljudje, o katerih je sodil, da kaj razumejo in da imajo dober okus, so mu pritrjevali. Le oni, ki so imeli denarja, niso kupovali slik, ki so bile njemu všeč, ampak take, ki so ugajale njim — Svojih slik ni mogel pojesti, hišni gospodar jih ni maral za stanarino, branjevec mu nič ni dal zanje Polagoma se je „asimiliriral“ in danes — boga mi — je izvrsten psiholog Zadnjič je naslikal petdesetletno obogatelo kramarico tako krasno. da se sama ne bi bila spoznala. Ampak bila je srečna In Ivan

je dobil prav čeden honorar. Sedaj slika svetega Sebastjana natančno tako, kakor se je pogodil z gospodom župnikom iz Zahribja. Občina je siromašna, a za par tednov bo že zaslužek.

O svoji individualnosti ne govori Ivan nikdar.

Morda pojde enkrat v Pariz. Včasih še misli, da bi bilo lepo. No — morda! . . .

Seveda, bojuje se individualnost lahko tudi v kapitalistični družbi. To je končno tudi nekaj. Sicer bojevitost morda ni edini kriterij individualnosti. Pa je tudi z bojem semtertja čudno.

Pravijo, da žive povsod ljudje, ki so nastopali z lastnimi idejami. Bliščale so se jim oči in topel je bil njih glas. Bili so revolucionarji in proroki — eni znanstveni, drugi umetniški, tretji politični. Pa se jim je polagoma dokazalo da se s trdo glavo ne prebije zid, za mehko se pa najde primeren prostorček. Renegatje so? Podle duše? . . . Marsikdo izmed njih je sam tako govoril, preden je renegiral svojo individualnost in se vpregel v ta ali oni voz kapitalizma.

Lepih pravljic je pač dovolj. Saj poznamo vse tiste blesteče fraze o talentu in o njegovih nujnih zmagah. „Vsak talent najde svojo pot.“ — Kajpada, neko pot že najde, le da drži največ teh cest v naši dra-

žestni družbi navzdol, v filistrstvo, v sinekure, v propad in v pogin. Ostudno lažnjiva je fraza o talentu, ki se mora uveljaviti, „če je talent“. Da, če je kupčijski talent, je že precej verjetno. Kdor zna goljufati, ne da bi se naravnost sprl s kazenskim zakonom, je velikan. Oderuški talent je v tej družbi najplodnejši. Ampak so na svetu individualnosti, ki prav na tem polju ne znajo konkurirati, pa so vendar individualnosti. Zanje je kapitalistični svet pekel. Kdor si je izmislil bajko o svobodnem razvoju individualnosti, o njeni moči in svetosti, je moral dobiti bogato nagrado od kapitalistov, kajti za majhen denar se le ne proda duše.

Končno pa je v tej čedni družbi še kapitalistova svoboda zelo povezana. Miljarder ima prijeten poklic, ampak tudi milijarderji so že izvedeli, da imajo špekulacije svoje muhe, katerim se pravi krize. In individualnost propadlega kapitalista je navadno zelo klaverna reč.

Kdor hoče, lahko analizira še dalje in dalje, po vseh slojih in poklicih, pri vseh narodih in po vseh deželah. Če analizira objektivno, mora gotovo spoznati, da ni individualnost nikjer tako prazna pena, kakor v kapitalistični družbi. Resnična individualnost se ne more sprijazniti s svetom, ki obožuje Mamona za najvišje bitje.

VIII.

Sklep.

Ogledali smo si nekatere „nevarnosti“, katerih se boje duše, če bi zmagal socializem in kdor je objektivnen, se lahko prepriča, da so vse to le nevarnosti, ki jih prenašajo iz realnosti kapitalistične družbe v idealnost socialistične.

Česa pa imamo vendar pričakovati od socializma?

Vprašanje je vendar bolj važno, kakor se zdi mnogim, samo za kratko dobo izmed rojstva in smrti živečim ljudem. Kajti z zmago socializma se mora sprijazniti vsakdo, ker je neizogibna. Marks in Engels sta se lahko motila glede dobe, kdaj da doseže socialna revolucija končni uspeh; glede dejstva, da mora nastopiti popoln socialni preobrat in glede njegovega značaja se prav

nič nista motila. Kajti če je dokazano, da je posest delavnih sredstev tisti faktor, ki zlasti spričo sedanje tehnike določa družabne oblike, tedaj je jasno, da se mora med brezpravnim delavstvom razširiti ta zavest tako, da povede prejalislej vso proletarsko armado v odločilni boj z namenom, da osvoji ljudstvu delavna sredstva in s tem osvobodi delo.

Možje, ki zmajujejo z glavami, mislijo, da so posebno „trezni“. Taki cilji se jim zde „teoretično lepi“, ampak „praktično nedosežni“. A prav ta trditev o „praktični neizvedljivosti“ je krvava teorija in če kaj priča, tedaj nič drugega ne, kakor da se je porodila v malih dušah, ki se boje vsake večje misli in vsakega višjega cilja.

Če pride danes eksekutor z zvežnjem sodnijskih pisem v kmetovo kočjo pa mu proda bajto in hlev, kravo in tele, se to nikomur ne zdi čudno. Ako hočejo zidati železnico čez moje zemljišče, ki je ne maram prodati, pa je vzamejo za ceno, ki jo sami določijo, ne pravi nihče, da je to nemogoče. Ameriške države so vzele Indijancem ogromna zemljišča in jih oddala belim ljudem; ker so imele moč, je bilo to povsem v redu in mogoče. Država, ki je dandanes predstavница splošnosti — čeprav jo slabo

predstavlja — ima železnice, pošto, brzojav, tobačne tovarne, soline, rudnike, žrebčarne, gozdove. — Kakšen nemogoč čudež bi bil, da bi imela tudi tovarne za platno in sukno, za les in kamen i. t. d. ? In če se je absolutistična država lahko razvila v konstitucionalno-kapitalistično, zakaj ne v demokratsko-produktivno ?

Seveda je med sedanjo in pa med bodočo državo tako velika razlika, da se organizacija prihodnosti sploh ne bi po sedanjih pojmihi mogla imenovati „država“. A za imena itak ne gre. Gotovo je, da sili kapitalistično gospodarstvo v socializiranje po svojih lastnih notranjih zakonih. — Končno nas razvoj tudi ne bo dolgo vpraševal, ali nam je socializem všeč ali ne. Kadar sad dozori, se izpolni njegova usoda. Nekateri čudni svetniki verjamejo to za jagodo, hruško, žito — še za posameznega človeka, le za družbo ne, ki je vendar tudi organizem, podvržen vsem zakonom postanka, razvoja in pogina; seveda vse to tako, kakor pač rabi jezik te besede. Kajti absolutnega pogina sploh ni; saj je tudi smrt posameznega človeka samo velika izprememba.

Sedanja kapitalistična družba mora poginiti, kakor se je zgodilo fevdalni, patriarhalni i. t. d. Zato pa še ne izgine družba

samaposebi, ampak dala si bo tisto obliko, ki ji bo v novih razmerah najprimernejša. Vse pa kaže, da bo ta oblika socialistična.

Zakaj se tega bati? Zakaj trepetati pred neizogibnim?

Strah je seveda človeška lastnost. Vsi vemo, da bomo umrli in da ga ni zelišča, ki bi nam ohranilo večno življenje. In vendar se marsikdo boji smrti. Komplicirano, kakor je človeško bitje, ima tudi nekaj konservativnega v sebi. Nekatero več, nekatero manj. Najkonservativnejšim je zoprna vsaka novotarija. Drugi, z nekoliko manjšo dozo te čednosti, bi radi tuintam kaj reformirali, toda bognedaj, da bi se kaj temeljitega predrugačilo. Človek si da rad postriči brado, zato pa še ne sprejema rad novih misli v možgane. Kajti — ne pozna jih. Kdové kakšne bodo? Kristjan veruje v nebesa, pa se vendar varuje prezgodnjega odhoda iz te solzne doline. Zakaj — navsezadnje — sam vendar še ni bil v nebesih, ta svet pa le pozna.

Kakšna je sedanja družba, vemo dobro; kdor ne vé natančno, si vsaj domišlja znanje. Prav malo jih je, ki bi ne zabavljali. Nihče ni popolnoma zadovoljen ž njo. Toda vse nadloge so že nekam domače. Saj so tudi miši neprijetne v hiši. A kadar se prebivalec

privadi njih škrtanju, mu je skoraj žal, če utihne, dasiravno je prej klel vsako noč.

Stvarno še ne poznamo socialistične družbe. Odtod strah

Ali je pa strah nepremagljiv? So ljudje, ki v mladosti niso smeli gledati v šumečo vodo, ker jih je takoj začela mamiti. Pa so se privadili, ker so „trenirali“ svoje živce. Tako se tudi lahko premaga strah pred socialistično bodočnostjo. Najpotrebnejše je to, da jo čim bolje spoznamo. Fotografirati je pač nihče ne more. Ljudje, ki pri vsaki priložnosti vprašujejo socialiste, kako bo to in ono, ter hočejo imeti pojasnila za vsako malenkost, si navadno domišljajo, da je to čudovito modrijansko. Pa je le malenkostno in včasih sitno. S tako radovednostjo lahko nadlegujejo utopiste, ki so srečni, če lahko v fantaziji vstvarjajo idealno družbo z vsemi posameznostmi, ne pa socialistov, ki so že neštetokrat povedali, da si bodo posameznosti pač uredili bodoči ljudje brez posebnega truda. Nikar ne mislimo, da pridejo za nami sami tepci na svet!

Gotovo je, da se ni treba bati za tisto, kar je že v sedanji družbi dobro, to se pravi sposobno za življenje. To bo že živelo. Če popada jeseni suho listje z drevja, če polomi sneg in veter suhe veje, ni treba, da bi

usahnilo deblo Kar pa pogine, zasluži pogin. Tako nastane prostor za novo, mlado in krepko.

Socializem bo v družbi pravično razdelil luč in senco, veter in zatišje. Nebes ne vstvari na zemlji. Kapitalizem jih tudi ni in nobena družba pred njim ne A to je prav. Ne le, da je idealni raj na realni zemlji nemogoč, bodimo veseli, da še ne pridejo nebesa. Saj bi bilo tedaj vendar vsega konec; večina živih ljudi si še ne želi tja, kjer ves ljubi dan ne bi bilo kaj opraviti, k večjemu da bi se semtertja zapelo kaj sladkega.

A če ne bo nebes, pekel bode vendar odpravil. Ljudi ne zenači socializem; a enako priložnost za porabo in izražanje vseh različnih darov jim da. To je morda neprijetno za človeka, ki smatra lenobo za vrhunec vseh užitkov; a kdor je sposoben za delo in ga ima rad, se more le veseliti razmer, v katerih bo res svobodno tekmovanje vseh moči mogoče. Saj se bo šele tedaj lahko izkazala prava moč.

Toda — ne slepimo se! Ves strah pred „nevarnim“ socializmom le dokazuje, da je človek še vedno majhen; zato se ne upa verjeti, da so tudi visoki cilji dosežni. Če bi zdravniki imeli kak prašek ali kake kroglice zoper malodušnost, pa bi se razvoj v socializmu tako pospešil, da bi se kar čudili ljudje.

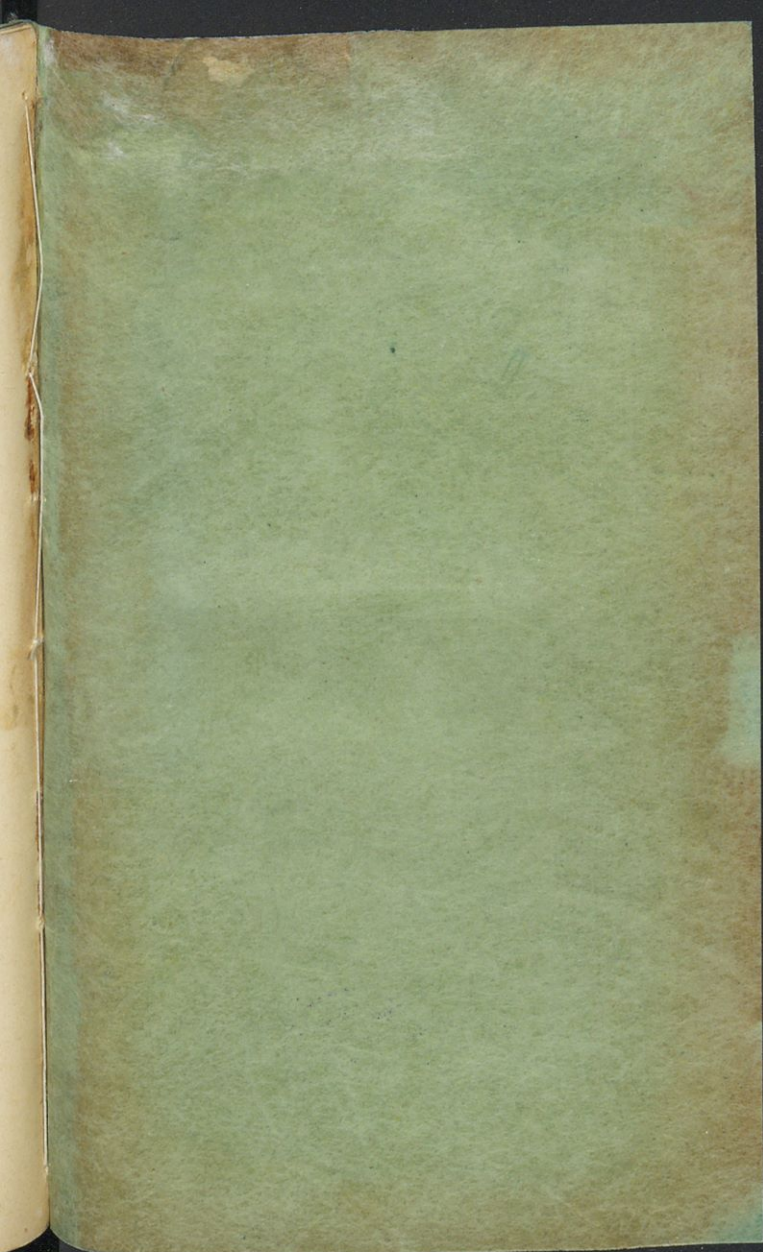
Le še eno: Ali je kdaj kak socialist dejal, da je socializem zadnji cilj? — Velik je in visok; seveda. In na poti je še mnogo zaprek. Zato res zadostuje socializiranje za relativno zadnji cilj. Vendar pa vemo vsi, da se življenje ne ustavi, kadar bosta delavec in njegovo delavno sredstvo zopet združena. Dalje pojde življenje, ki ne pozna miru kakor večni žid Ahasver ne. Toda drugačno bode, kakor sedaj: Lepše, krepkejše, veselejše in bogatejše. Novi cilji se mu pokažejo, ki jih sedaj komaj tupatam kaka izredno blagoslovljena duša temno sluti. Nova morala, nova etika vzraste iz novih razmer, v katerih se seznani svet z vrednostmi, kakršnih še ne pozna. V kapitalistični družbi ne more človek prekositi samega sebe, ne more se razviti nad sebe. V preteklosti se je razvil. Iz nizkega živalstva se je dvignil; mar naj verjamen, da je že na zadnji postaji? . . . Lokomotiva človeškega rodu je še vedno zakurjena, ampak na tirih so zapreke. Odstraniti jih moramo in pokazalo se bo, da je človeštvo zmožno še velikanskega razvoja.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJILNICA

00000481777

Čitajte in razširjajte:

„Socializem“. Knjižnice časopisa „Naprej!“ v Idriji I. zvezek. Upravil Anton Kristan. Cena 20 vin. II. izdaja.

„Socialna demokracija in kmetiško ljudstvo“. Iz poročila urednika Antona Kristana. Knjižnice časopisa „Naprej!“ v Idriji II. zvezek. Cena 10 vin.

„Zakaj smo socialisti?“ Uredil Anton Kristan. Knjižnice časopisa „Naprej!“ v Idriji III. zvezek. Cena 14 vin.

„Komunistični manifest“. Napisala Karol Marx in Friderik Engels. Cena 40 vin. Knjižnice časopisa „Naprej!“ IV. zvezek.

„Kdo uničuje proizvodnjo v malem?“ Napisal Karol Kautsky. Cena 30 vin. Knjižnice časopisa „Naprej!“ V. zvezek.

„Proletarijat“. Napisal Karol Kautsky. Cena 20 vin. Knjižnice časopisa „Naprej!“ VI. zvezek.

„Katoliško svetovno naziranje in svobodna znanost.“ Napisal L. Wahrmond. Knjižnice časopisa „Naprej!“ VII. zvezek. Cena 70 vinarjev.

„O konsumnih društvih.“ Uredil Anton Kristan. Knjižnice časopisa „Naprej!“ VIII. zvezek. Cena 20 vinarjev.

„Kapitalistični razred.“ Napisal Karol Kautsky. Cena 30 vin. Knjižnice časopisa „Naprej!“ IX. zvezek.

„Pod spovednim pečatom“. Napisal katoliški kaplan Hans Kirchsteiger, poslovenil Etbin Kristan. Založila in izdala založba časopisa „Naprej!“ v Idriji. Prva knjiga stane 2 K 60 v., druga knjiga pa 2 K.

„Magdalena“. Roman v verzih. Spisal J. S. Machar, poslovenil dr. Ant. Dermota. Cena 2 K. (Ljudske knjižnice I. zvezek.)

„Občinski socializem“. Spisal Abditus. Cena 70 v. (Ljudske knjižnice II. zvezek.)

„Program socialne demokracije“. (Mala knjižica „Naših zapiskov“ št. 1.) Cena 4 v.

„Vun enako volilno pravico“. (Mala knjižica „Naših zapiskov“ št. 2.) Cena 4 v.

„Zvišanje duhovniških plač“. (Mala knjižica „Naših zapiskov“ št. 3.) Cena 10 v.

„Iz nižin življenja“. Črtice. Spisal Pavel Mihalek. Cena 1 K.

Vse te knjige in brošure se dobe pri upravi „Rdečega Prapora“ v Ljubljani in pri „Delavski tiskovni družbi“ v Ljubljani.